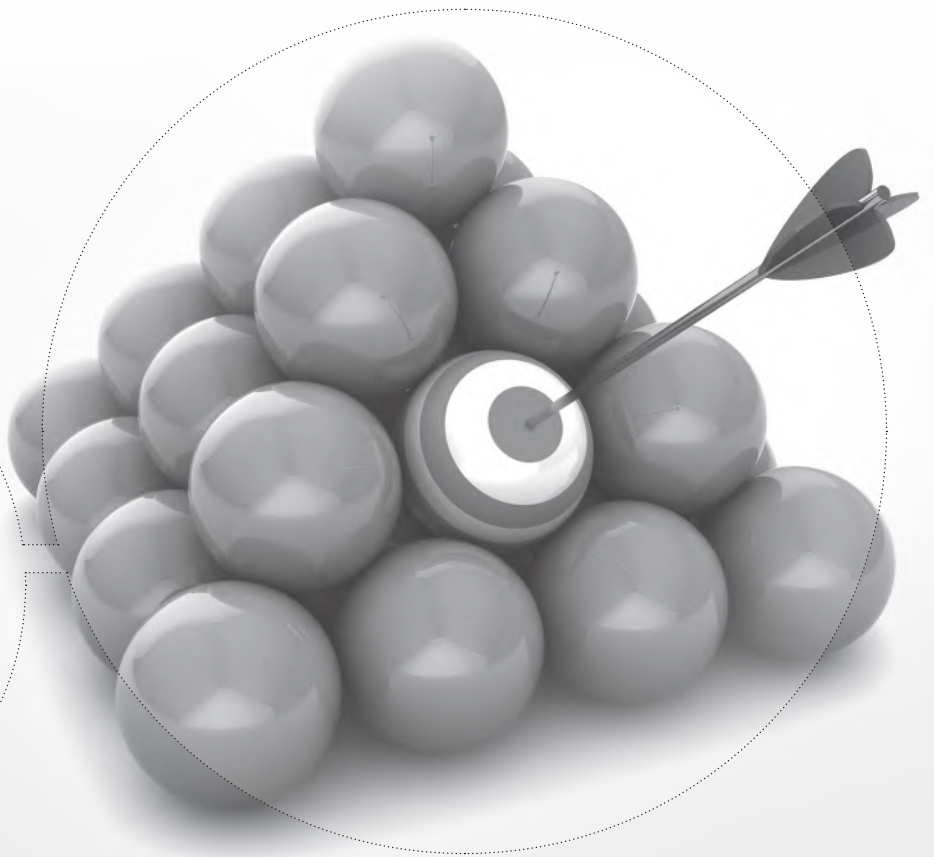

VANČO ILDIKÓ

AZ ANYANYELVI ISKOLAVÁLASZTÁS MARGÓJÁRA

Minden évben tanúi vagyunk annak, hogy sok magyar anyanyelvű vagy dominánsan magyarul beszélő gyermeket a szülei nem anyanyelvének megfelelő iskolába íratnak.

Sokan nem is sejtik, hogy a legjobb szándékuk ellenére több szempontból is árthatnak ezzel gyermeküknek. Az egyetemi órákon ezzel a problémával foglalkozva a hallgatók sokszor meglepve hallják, hogy a nyelvészet több ága (pl. a szociolingvisztika) nem érzelmi oldaláról közelíti meg ezt a témát, hanem kutatásokon alapuló tények segítségével világítja meg azt a helyzetet, hogy mi történik a nyelvvel és az identitással akkor, ha nem anyanyelvű iskolába jár a gyermek.

A tannyelvválasztás problémája a mi szlovákiai magyar közösségünket is nagymértékben érinti. A felvidéki magyar közösséget érintő százezres nagyságrendű fogyás az elmúlt 20 évben, valamint az a tény, hogy a magyar nemzetiségű gyermekek több mint 22%-a szlovák tanítási nyelvű iskolába jár, szükségessé teszi, hogy több szempontból is ismertessük, miért fontos az anyanyelvű oktatás. Fontos, hogy olyan tudományosan megalapozott érvrendszerrel ismertessük meg a szlovákiai magyar közösség minél több tagját, amely segítséget jelenthet a megfelelő döntéshez. Szólítsunk meg minél több szülőt, pedagógust minden lehető fórumon.

Sokan feltehetik a kérdést, mi lehet az oka annak, hogy a kisebbségi helyzetben élők bizonyos része a többségi nyelven zajló oktatási intézményeket választják.

A döntés előtt álló szülők, amennyiben nem anyanyelvű iskolát választanak gyermekük számára, az iskola hatását az államnyelv elsajátítására szűkítik le, tulajdonképpen nyelvoktató intézménnyé degradálva azt. A legjobbat akarják gyermeküknek, annak szlovákiai érvényesülését az államnyelven keresztül tartják a legfontosabb érvnek döntésük meghozatalakor, szemük előtt csupán az államnyelv minél jobb elsajátítása lebeg. Csakhogy megfelelnek arról, hogy az iskola minden esetben komplex ismereteket, kultúrát, identitást is közvetít.

Kevésbé tudatosan számukra az a tény, hogy a nem anyanyelvű iskolaválasztással megnő a veszélye annak, hogy az általános tudásszintben gyermeke elmaradhat szlovák anyanyelvű társaitól. Hiszen a szlovák nyelv tudása nem lehet olyan szintű, mint az egy nyelven szocializált szlovák anyanyelvű gyermek esetében. Amennyiben ez így van, szövegértése sem lehet ugyanolyan szinten, mint szlovák kortársaié. Ily módon amikor a szlovák anyanyelvű gyermekek a tananyagot sajátítják el, a nem szlovák anyanyelvű gyermekekre hatalmas többlet teher hárul: egy

idegen nyelv elsajátítása. Miközben az általa nyújtott teljesítménnyel szembeni elvárás, az iskolai követelmények a szlovák egynyelvű gyermekek számára voltak kialakítva.

A szövegértés terén folytatott kutatások mára egyértelművé tették, hogy a szövegértés kialakítása, a szövegértés terén jelentkező esetleges problémák orvoslása anyanyelven a legsikeresebb. A verbalitáshoz kötött készségek fejlesztése is csak olyan nyelven lehet sikeres, amely a gyermeknek leginkább a sajátja. Még az anyanyelven belül is fontos a gyermek által használt és magával hozott nyelvváltozat használata, jelenléte az iskolában.

Ki kell emelnünk azt a tényt is, hogy az identitás kialakítása minden oktatási rendszernek célja, semmilyen oktatási intézményben nem lehet úgy mond „megúszni”. Az identitás érzelmi azonosulást, kötődést jelent ebben az esetben.

A nem anyanyelvű iskola egy más kultúrával alakít ki identitást, nem olyat, amely a gyermek szűkebb környezetéhez, anyanyelvéhez kötődik, melyhez a szülei, nagyszülei is tartoznak. Más értékrendszerbe nőnek bele, mást sajátítanak el, mint amit az anyanyelvű iskolában sajátíthatnának el. Mások lesznek a prioritásai. Sokszor ragadnak ezek a gyermekek egyfajta köztes helyzetben, hiszen nem szlovák egynyelvűek, nem születésük óta részei a szlovák kultúrá-

KÁZMÉR KLÁRA

AZ ISKOLAVÁLASZTÁST BEFOLYÁSOLÓ LEHETSÉGES TÉNYEZŐK

nak. De a magyar kultúra és identitás is mást fog jelenteni számukra, mint a magyar anyanyelvi iskolába járók számára. A magyar nyelv és kultúra nem értéként jelenik meg, hiszen egy idegen nyelvi közegben akadályt jelent a másik nyelv elsajátításában, a szlovák nyelvű tananyagban való sikeresség elérésében. Egy ilyen nyelvi közegben a magyar nyelv minél hamarabbi letvetkőzése, elfelejtése a cél, hiszen az államnyelv követelmény, presztízse pedig megkérdőjelezhetetlen.

A magyar nyelvű iskolában közösségünk nyelvének és kultúrájának fontossága a természetes. Az a verbális „kiteljesezés”, amelyben a gyermek az oktatáson keresztül részesül, természetes módon megy végbe, építve a gyermek addigi nyelvi ismereteire. Sajátjának tudja és fogja érezni azt a kultúrát, amelyet szüleitől, nagyszüleitől kapott. Ugyanakkor megkapja az alapokat egy másik nyelv elsajátítására, és nem lesz számára idegen annak az országnak a kultúrája sem, amelyben él. Elindulhat a hozzáadott kétnyelvűség felé vezető úton, mely garantálja, hogy saját anyanyelve mellé egy másik nyelvet és kultúrát is megismerje, mindezt nem egymással felcserélő, hanem egymáshoz hozzáadó módon. Amely mód nemcsak a magyar anyanyelvűek gazdagodását jelentheti, de a változatosságot, az abból adódó kreativitást értéként kezelve érték mindenki számára.

Minden évben számos írás születik Szlovákiában arról, hogy miért eredményesebb a kisebbségi magyar közösségek tagjainak az anyanyelvükön tanulniuk. A cikkek, tanulmányok írói kiemelik a tényezőket, amiért a kisdíjaknak az anyanyelvi iskolát kellene látogatniuk, és azt is, hogy mi történik akkor, ha a tanulók nem használhatják, nem fejleszthetik anyanyelvi kompetenciáikat, továbbá nem tanulhatnak nemzetiségük irodalmáról, kultúrájáról, hagyományairól. Kevesebben foglalkoznak az iskolaválasztás főbb indokainak bemutatásával. Jelen írásomban egy, a szlovákiai magyarok körében végzett kutatás eredményei alapján ismertetem azokat a lehetséges döntő tényezőket, melyek alapján a szlovákiai magyar szülők egy része iskolát választ gyerekeiknek.

Sokan azt gondolják, az iskolaválasztás a szülők szabad joga. A szabad döntés azonban esetenként – különböző kulturális, társadalmi, gazdasági tényezők miatt – nem mindenki számára adott. Minden szülő igyekszik gyermekének a legmegfelelőbb iskolát kiválasztani. A szülők döntése nemcsak gyerekük életét határozza meg, de hosszú távon nagymértékben befolyásolhatja az adott társadalmat is (Solymosi, 2013).

A szlovákiai magyarok körében végzett kutatásomban¹ olyan szlovákiai személyek vettek részt, akikhez szülei és szűkebb környezetük is magyarul beszéltek születésük óta, de a szülők mégis szlovák tannyelvű

alapiskolába írták gyerekeiket. A kutatást kérdőívvel végeztük. A kérdőívet magyar és szlovák² nyelven is elkészítettük, mert feltételeztük, hogy a kutatásban résztvevők már nem használják olyan magabiztosan egykori anyanyelvüket, mint most a szlovákokot. A kérdőívet 51 személy töltötte ki magyarul, 47 válaszadó pedig a szlovák nyelvet választotta. A kérdőív 31 kérdéséből jelenlegi írásomban 1 kérdést és az arra adott válaszok egy részét mutatom be. Az adatközlők válaszait javítás nélkül, eredeti formában közlöm. A kérdés így hangzott: *Ha emlékszik bármilyen körülményre, hogy hogyan történt az iskolaválasztása (akár az alapiskolában, akár a középiskolában), kérem, ossza meg velünk!* A feltett kérdésre 98 személyből 41 adatközlő nem fejtette ki véleményét, arra hivatkozva, hogy már nem emlékeznek vissza az iskolaválasztás körülményeire. A többi 57 válaszadótól származó információkból az alábbi öt iskolaválasztást meghatározó tényezők hozhatóak létre:

1. Iskolaválasztás a szülő vagy egy másik családtag által látogatott iskola tanítási nyelve alapján:

■ *Anyám szlovák iskolába járt, úgy gondolta jobban fog tudni ezen a nyelven segíteni tanulni.*

■ *Édesanyám felől a rokonság többsége szlovák anyanyelvű, édesanyám is szlovák alapiskolába/középiskolába járt, úgy gondolta így többet tud majd a tanulásban segíteni nekem.*